

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน

นาฏศิลป์

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

ชั้นประถมศึกษาปีที่ **๒**

กระทรวงศึกษาธิการ

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน

นาฏศิลป์

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

กระทรวงศึกษาธิการ

ISBN 978-616-317-118-4

พิมพ์ครั้งที่สอง ๑๐,๐๐๐ เล่ม

พ.ศ. ๒๕๕๕

องค์การค้ำของ สกสค. จัดพิมพ์จำหน่าย

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ สกสค. ลาดพร้าว

๒๒๔๙ ถนนลาดพร้าว วังทองหลาง กรุงเทพมหานคร

มีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

ประกาศสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
เรื่อง อนุญาตให้ใช้สื่อการเรียนรู้ในสถานศึกษา

ด้วยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้จัดทำหนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน นาฏศิลป์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ นั้น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้พิจารณาแล้วอนุญาตให้ใช้ในสถานศึกษาได้

ประกาศ ณ วันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๓

(นายชินภัทร ภูมิรัตน)

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

คำนำ

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน นาฏศิลป์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒ เป็นหนังสือที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดทำขึ้นสำหรับนักเรียนใช้ในการเรียนรู้และสำหรับครูใช้ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาพื้นฐาน กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ โดยคณะผู้จัดทำตั้งรายนามในท้ายเล่ม ซึ่งประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ มีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญด้านศิลปศึกษาและด้านการจัดการศึกษา

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน นาฏศิลป์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้เกี่ยวกับการเคลื่อนไหว และการแสดงออกถึงการเคลื่อนไหวที่สะท้อนอารมณ์และสื่อความหมาย การบอกเล่าถึงการละเล่นพื้นบ้านที่พบเห็นในท้องถิ่น และการมีมารยาทในการชมการแสดง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานหวังว่า หนังสือเรียนเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นไปตามหลักการและบรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร หากมีข้อเสนอแนะกรุณาแจ้งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้หนังสือสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ขอขอบคุณคณะผู้จัดทำผู้มีส่วนร่วมและศิลปินที่เอื้อเฟื้อภาพผลงานศิลปกรรมเพื่อการศึกษา มา ณ โอกาสนี้

(นายชินภัทร ภูมิรัตน)

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๓

สารบัญ

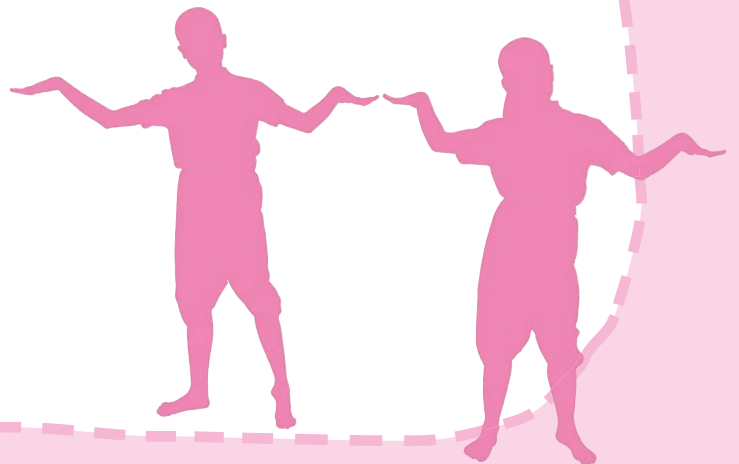
	หน้า
หน่วยที่ ๑ ภาษาท่าทาง	๑
หน่วยที่ ๒ ที่ท่าหน้าสนุก	๑๕
หน่วยที่ ๓ สนุกสนานกับการละเล่น	๒๕
หน่วยที่ ๔ มารยาทดีงาม	๓๓
บรรณานุกรม	๓๘

หน่วยที่ ๑ ภาษาท่าทาง

หลังจากจบหน่วยเรียนนี้ นักเรียนจะ...

๑. อธิบายลักษณะการเคลื่อนไหวอย่างมีรูปแบบ
๒. อธิบายวิธีการเคลื่อนไหวอย่างมีรูปแบบ
๓. บอกประโยชน์ของการเคลื่อนไหวอย่างมีรูปแบบ
๔. มีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวอย่างมีรูปแบบและอิสระ
๕. แสดงการเคลื่อนไหวประกอบเพลงอย่างสนุกสนาน

เตรียมความพร้อม

นักเรียนรู้จักการเคลื่อนไหวเลียนแบบเหล่านี้หรือไม่ ดูภาพ แล้วลองบอกว่าเป็นการเลียนแบบอะไรบ้าง

การเคลื่อนไหวอย่างมีรูปแบบ

การเคลื่อนไหวอย่างมีรูปแบบ มีที่มาจากการเคลื่อนไหวร่างกายอย่างอิสระ หมายถึง การเคลื่อนไหวร่างกายตามอารมณ์ความรู้สึก เป็นการแสดงออกอย่างอิสระและสร้างสรรค์ เช่น เมื่อได้ดูหนังฟังเพลงที่สนุกสนานน่าสนใจ ก็จะโยกตัว หัวเราะ กระโดด ตบมือ เป็นต้น

นอกจากนี้การเคลื่อนไหวร่างกายอย่างอิสระสามารถเลียนแบบคน ลัทธิ สิ่งของ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เช่น นักร้อง หมอฉีดยา กระจ่าง กระจ่าง ฝนตก ลมพัด เป็นต้น

การเคลื่อนไหวเลียนแบบกระต่าย

การเคลื่อนไหวเลียนแบบเปิด

การเคลื่อนไหวอย่างมีรูปแบบ ต้องใช้อวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย เช่น มือ เท้า ขา แขน ประกอบการเคลื่อนไหว ซึ่งแบ่งเป็นการเคลื่อนไหวแบบอยู่กับที่ และการเคลื่อนไหวแบบเคลื่อนที่

๑. การเคลื่อนไหวแบบอยู่กับที่ ได้แก่

การยืน เป็นการทรงตัวให้น้ำหนักอยู่บนเท้าทั้งสองข้าง ส่วนมือ แขน และศีรษะ สามารถเคลื่อนไหวได้ตามต้องการ

การยืน

การนั่ง มีทั้งการนั่งบนเก้าอี้ โดยพับงอส่วนสะโพกโคนขา และเข้าไปตามลักษณะเก้าอี้ ลำตัวตรง ส่วนแขน ขา และศีรษะ เคลื่อนไหวได้ตามต้องการ

การนั่งบนเก้าอี้

นอกจากนั้น มีการนั่งพับเพียบและนั่งขัดสมาธิบนพื้นราบ โดยนั่งพับขาซ้อนไปด้านใดด้านหนึ่ง หลังตรง มือและศีรษะ เคลื่อนไหวได้ตามต้องการ

การนั่งพับเพียบ

การนั่งขัดสมาธิ

๒. การเคลื่อนไหวแบบเคลื่อนที่ ได้แก่

การเดิน เป็นกิจรยาค้าวเท้าข้างใดข้างหนึ่งไปข้างหน้า แกว่งแขน สลับกับเท้าที่ก้าว โดยถ่ายน้ำหนักจากส้นเท้าไปปลายเท้า ลำตัวและ ศีรษะตั้งตรง

การเดินปกติ

การเดินแบบละคร

ตัวอย่างการเคลื่อนไหวอย่างมีรูปแบบประกอบเพลงเกี่ยวกับ สิ่งแวดล้อม เพลงไกลแสนไกล ซึ่งเป็นเพลงจากละครปลูกใจเรื่อนานเจ้า ประพันธ์โดย พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๒

♪ เพลง ไกลแสนไกล ♪

ไกลแสนไกล	ดูเหมือนเรือแล่นใบ	แล่นออกไปว่าแห้ว
ใจหนอใจ	ดูเหมือนลมติดใบ	แล่นออกไปทะเล
เราเฝ้าคอย	ดูเหมือนเรือจอดคอย	คอยแต่คาดหวัง
หลายวันนานคืน	ไม่เห็นคืนท่าเล	
ใจหนอใจ	ดูเหมือนวิหคไพร	ชอบอยู่ในแถวป่า
ไกลแสนไกล	ดูเหมือนไม่หวาดภัย	บินเที่ยวไกลนักหนา
เราเฝ้าคอย	ในหัวใจก็พลอย	นึกถึงเพื่อนปีกษา
หลายวันนานคืน	ไม่เห็นคืนกลับมา	

ท่าเคลื่อนไหวประกอบเพลงไกลแสนไกล

ท่าออก

เดินก้าวเท้าขวา มือขวาป้องหน้า มือซ้ายไขว้หลัง ปฏิบัติสลับกัน ซ้าย - ขวา ทั้งสองข้าง จนหมดจังหวะ

ท่าที่ ๑ ไกลแสนไกล

เดินมอง ซ้าย - ขวา เช่นเดียวกับท่าออก

ท่าที่ ๒ ดูเหมือนเรือแล่นใบ

ย่อเท้าอยู่กับที่ มือซ้ายแบมือ
คว่ำ ยกขึ้นระดับอก มือขวา
งอศอกตั้งบนหลังมือซ้าย โบก
ปลายมือขวาเล็กน้อย

ท่าที่ ๓ แล่นออกไปว่าแหว

มือทั้งสองตบอก แล้วแบมือ
ออกแขนตั้ง

ท่าที่ ๔ ใจหนอใจ

มือซ้ายตบอก ๓ ครั้ง มือขวา
วางแนบลำตัว

ท่าที่ ๕ ดูเหมือนลมติดใบ

ขำเท้าอยู่กับที่ มือซ้ายแบมือ
คว่ำ ยกขึ้นระดับอก มือขวา
งอศอกตั้งบนหลังมือซ้าย โบก
ปลายมือขวาเล็กน้อย

ท่าที่ ๖ แล่นออกไปทะเล

ก้าวเท้าขวา มือขวาชี้ไปทาง
ด้านข้างแขนตั้ง มือซ้ายวาง
แขนแนบลำตัว เอียงขวา

ท่าที่ ๓ เราเฝ้าคอย

นิ้วชี้ซ้ายแตะแก้มซ้าย มือขวา
กำมือนอกขึ้นระดับอกเอียงซ้าย

ท่าที่ ๔ ดูเหมือนเรือจอด

คอย คอยแต่คาดคะเน

แบ่มือทั้งสองหงายขึ้นระดับ
เอว โยกตัวไปทางขวา - ซ้าย
- ขวา

ท่าที่ ๕ หลายวันนานคืน

ใช้นิ้วชี้ขวานับนิ้วมือซ้าย อยู่
ข้างหน้าระดับอก

ท่าที่ ๑๐ ไม่เห็นคืบท่าเล
ปาดมือทั้งสองจากด้านซ้าย
เข้าหาลำตัวระดับอก

ท่าที่ ๑๑ ใจหนอใจ
มือซ้ายตบอก ๓ ครั้ง มือขวา
วางแนบลำตัว เท้าซ้ายก้าวหน้า

ท่าที่ ๑๒ ดูเหมือนวิหคไพโร
เท้าขวาก้าวข้าง กางมือทำท่า
นกบิน โยกตัวไปทางขวา - ซ้าย
เอียงศีรษะตามมือ

ท่าที่ ๑๓ ซอบอยู่ในแถวป่า

เท้าขวาก้าวข้าง มือขวาชี้นิ้ว
ไปด้านข้างแขนตั้ง มือซ้าย
วางแนบข้างลำตัว เอียงขวา

ท่าที่ ๑๔ ไกลแสนไกล

เดินมอง ซ้าย - ขวา เช่นเดียว
กับท่าออก

ท่าที่ ๑๕ ดูเหมือนไม่หวาดภัย

รวมสองมือที่อก กรีดนิ้วออก
เล็กน้อย ยืนเข้าตั้ง

ท่าที่ ๑๖ บินเที่ยวไกลหน้า หนา

ทำท่าบินไปทางขวารอบตัว
เอง ๑ รอบ

ท่าที่ ๑๗ เราเฝ้าคอย ใน หัวใจก็พลอย

นิ้วชี้ซ้ายแตะที่แก้มซ้าย มือขวา
ยกขึ้นรองข้อศอกซ้าย เอียง
ซ้าย

ท่าที่ ๑๘ นึกถึงเพื่อนปรึกษา

กางมือทำท่านกบิน โยกตัวไป
ทางขวา - ซ้าย

ท่าที่ ๑๙ หลายวันนานคืน
ใช้นิ้วชี้ขวา นิ้วนิ้วมือซ้ายข้าง
หน้าระดับอก

ท่าที่ ๒๐ ไม่เห็นคืนกลับมา
ปาดมือทั้งสองทางซ้ายเข้าหา
ลำตัวระดับอก เอียงขวา

กิจกรรม

แบ่งกลุ่ม ร่วมกันคิดท่าทางเคลื่อนไหวร่างกายอย่างอิสระ
ประกอบเพลง เพื่อแสดงอารมณ์ ความรู้สึกตามธรรมชาติตามเพลง
ต่อไปนี้

เพลง กอไผ่

เนื้อร้อง ร้อยแก้ว รักไทย

กอเอ๋ยกอไผ่

ฉันรักรักกอไผ่จัง

ทำนอง แมนรัตน์ ศรีกรานนท์

โตนลมไหวร้องเพลงน่าฟัง

ช่วยกันบังแสงแดดร่มลมเย็น

สรุป

การเคลื่อนไหวอย่างมีรูปแบบมีที่มาจากการเคลื่อนไหวร่างกายอย่างอิสระ หมายถึงการเคลื่อนไหวร่างกายตามอารมณ์ความรู้สึก เป็นการแสดงออกอย่างอิสระและสร้างสรรค์ แบ่งเป็นการเคลื่อนไหวแบบอยู่กับที่ และการเคลื่อนไหวแบบเคลื่อนที่

คำถามและกิจกรรมท้ายหน่วยเรียน

๑. การเคลื่อนไหวอย่างมีรูปแบบมีที่มาจากอะไร
๒. นักเรียนสามารถเคลื่อนไหวเลียนแบบสิ่งใดได้บ้าง ยกตัวอย่าง ๓ ตัวอย่าง
๓. นักเรียนควรทรงตัวอย่างใดในการยืน
๔. เนื้อร้องเพลงไกลแสนไกลกล่าวถึงสิ่งใด
๕. ฝึกปฏิบัติการเคลื่อนไหวตามเพลงไกลแสนไกล เป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม และแสดงหน้าชั้นเรียน โดยผลัดกันแสดงผลัดกันชม
๖. นำเพลงที่นักเรียนรู้จักมาหัดร้อง และประดิษฐ์ท่าทางการเคลื่อนไหวประกอบเพลง

หน่วยที่ ๒ ที่ทำน่าสนุก

หลังจากจบหน่วยเรียนนี้ นักเรียนจะ...

๑. อธิบายความหมายของภาษาท่าได้ถูกต้อง
๒. ฝึกปฏิบัตินาฏยศัพท์ในส่วนลำตัวได้
๓. บอกประโยชน์ของการใช้ภาษาท่าและนาฏยศัพท์ได้ถูกต้อง
๔. มีส่วนร่วมในการใช้ภาษาท่าและนาฏยศัพท์อย่างสร้างสรรค์
๕. ใช้ภาษาท่าและนาฏยศัพท์ประกอบจังหวะอย่างสนุกสนาน

เตรียมความพร้อม

นักเรียนรู้จักภาษาท่าที่ใช้สื่อความหมายแทนคำพูด
อากัปกริยาต่าง ๆ อะไรบ้าง นักเรียนลองช่วยกันบอกซิคะ

ภาษาท่าสื่อความหมายแทนอากัปกริยา

ภาษาท่า หมายถึง การแสดงท่าทางร้ายรำอย่างมีรูปแบบ
โดยประดิษฐ์ท่าทางจากธรรมชาติ ให้วิจิตรงดงามตามแบบ
นาฏศิลป์ สอดคล้องกับเพลงดนตรีและการขับร้อง สามารถสื่อ
ความหมายแทนคำพูดให้ผู้ชมเข้าใจอากัปกริยา อารมณ์ ตามบทบาท
ของตัวละครนั้น ๆ ได้

นักเรียนสามารถใช้ภาษาท่าสื่อความหมายแทนกริยาอาการ
รวมทั้ง อารมณ์ ความรู้สึก ได้ตามตัวอย่างต่อไปนี้

๑. ฉันรักเธอ

๒. ขอให้เพื่อนทุกคนมีความสุข

๓. ขอเชิญท่านมาเพื่อนรำกัน

นาฏยศัพท์

นาฏยศัพท์ หมายถึง คำศัพท์ทางนาฏศิลป์ใช้สื่อความหมายให้รับรู้และเข้าใจตรงกันระหว่างครูผู้สอนและผู้เรียน โดยไม่ต้องอธิบายให้ยืดยาว

นาฏยศัพท์ ใช้ได้กับส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ได้แก่ ส่วนศีรษะ ไหล่ แขน มือ เท้า และลำตัว

นาฏยศัพท์เบื้องต้นที่นักเรียนควรรู้จัก มีดังนี้

จิบ คือ การใช้นิ้วหัวแม่มือจรดที่ข้อแรกของนิ้วชี้ ส่วนนิ้วทั้ง ๓ คือ นิ้วกลาง นิ้วนาง และนิ้วก้อย เหยียดตึงกรีดออกไป คล้ายพัด

จิบมี ๒ ลักษณะ คือ จิบหงายให้ปลายนิ้วชี้ขึ้น หักข้อมือเข้าหาลำแขน ส่วนจิบคว่ำ ให้ปลายนิ้วชี้ลง หักข้อมือเข้าหาลำแขน

จิบหงาย

จิบคว่ำ

วง คือ การงอแขนให้ได้ส่วนโค้ง ตั้งข้อมือให้นิ้วทั้ง ๔ เขี่ยด
ตั้งชิดกัน งอนิ้วหัวแม่มือเข้าหาฝ่ามือเล็กน้อย ลักษณะการตั้งวง
แบ่งเป็น ๓ ระดับ คือ

๑. วงบน หมายถึง การยกลำแขนให้ได้ส่วนโค้ง มือตั้งวงสูง
ระดับแง่ศีรษะ
๒. วงกลาง หมายถึง การทอดลำแขน ตั้งวงระดับไหล่
๓. วงล่าง หมายถึง การทอดลำแขนลดลง ตั้งวงระดับเอว

วงบน

วงกลาง

วงล่าง

นาฏยศัพท์ส่วนลำตัว

นักเรียนสามารถฝึกปฏิบัตินาฏยศัพท์ส่วนลำตัว ดังนี้

กตเอว

๑. กตเอว คือ การกตเอวข้างใดข้างหนึ่งต่ำกว่าระดับปกติเอียงศีรษะข้างเดียวกัน ซึ่งต้องทำพร้อมกับการกตไหล่

โย้ตัว

๒. โย้ตัว คือ การถ่ายน้ำหนักจากลำตัวข้างหนึ่งไปอีกข้างหนึ่งในลักษณะการก้าวไขว้เท้า สะดุ้งตัวตามจังหวะ

ยักตัว

๓. ยักตัว คือ การเคลื่อนไหวลำตัว เฉพาะเอว ไหล่ ถึงศีรษะ โดยการกตเอว และกตไหล่ซ้าย เอียงศีรษะไปทางขวา เรียกว่าลักคอก ซึ่งต้องปฏิบัติพร้อมการยักตัว สลับซ้าย-ขวา ตามจังหวะ

การใช้ภาษาท่าและนาฏยศัพท์ประกอบจังหวะ

การแสดงนาฏศิลป์ไทย มีการใช้ภาษาท่าและนาฏยศัพท์ เพื่อสื่อความหมายให้ผู้ชมเข้าใจตรงกัน นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบอื่น ๆ อีก เช่น เครื่องแต่งกาย บทร้อง ทำนองเพลงและจังหวะดนตรี เป็นต้น

การใช้ภาษาท่าและนาฏยศัพท์ให้สัมพันธ์สอดคล้องกับการแสดงจำเป็นต้องใช้จังหวะเข้ามาประกอบ เพื่อให้เกิดความสวยงาม เป็นระเบียบพร้อมเพรียง

ตัวอย่างการใช้ภาษาท่าทางและนาฏยศัพท์ประกอบจังหวะ

ท่าเดิน

ชื่อ	จังหวะ	ภาษาท่า/นาฏยศัพท์
จังหวะแข็ง	ตะ-เต็งตะ-เต็งตะ -เต็งเต็ง	ท่าเดินย่อเท้า - โดยการก้าวเท้าเดินเปิดส้นเท้าเล็กน้อย กำมือทั้งสองข้างหลวม ๆ แกว่งมือไปข้างหน้าตรงข้ามเท้าที่ก้าว

กระโดด - จีบ - ตั้งวง

ชื่อ	จังหวะ	ภาษาท่า/นาฏยศัพท์
จังหวะ กลองยาว	เพ็งปีะ-เพ็ง-เพ็ง	<p>ท่าจีบคว่ำ</p> <ul style="list-style-type: none"> - มือทั้งสองจีบคว่ำระดับเอว และปล่อยออกตั้งวงระดับหน้า พร้อมทั้งกระโดดก้าวเท้าสลับกันทั้งสองข้าง

เต๋นเส้า

ชื่อ	จังหวะ	ภาษาท่า/นาฏยศัพท์
จังหวะกราว	ตุ้ม-ตุ้ม-ตุ้ม-ตุ้ม	<p>ท่าเดินย่ำเท้า</p> <ul style="list-style-type: none"> - ย่อเข่าทั้งสองข้าง ชักสั้นเท้าขึ้นและเดินย่ำเท้าสลับซ้าย-ขวา ตามจังหวะการใช้มือ ถ้าเป็นยักษ์เรียกว่า ลงวง (อ่านว่า ลง-วง) นิยมใช้ในการแสดงโขน

กิจกรรม

๑. ฝึกปฏิบัติจับ ตั้งวงระดับต่าง ๆ และนาฏยศัพท์ส่วนลำตัว
๒. ฝึกปฏิบัติการใช้ภาษาท่าและนาฏยศัพท์ประกอบจังหวะ
เชิง จังหวะกลอง และจังหวะกราวตามที่เสนอแนะ

สรุป

ภาษาท่า เป็นการแสดงท่าร้ายรำอย่างมีรูปแบบ โดยประดิษฐ์ท่าจากธรรมชาติ ให้วิจิตรงดงามตามแบบนาฏศิลป์

นาฏยศัพท์ เป็นคำศัพท์ทางนาฏศิลป์ไทย ใช้สื่อความหมายให้รับรู้ และเข้าใจตรงกันระหว่างครูผู้สอน และผู้เรียน โดยไม่ต้องอธิบายให้ยืดเยื้อ

คำถามและกิจกรรมท้ายหน่วยเรียน

๑. ภาษาท่าหมายความว่าอย่างไร
๒. นาฏยศัพท์หมายความว่าอย่างไร ให้ยกตัวอย่างนาฏยศัพท์
มา ๓ - ๔ คำ
๓. ลักษณะการตั้งวงมีกี่ระดับ อะไรบ้าง
๔. เราสามารถนำภาษาท่าและนาฏยศัพท์ไปใช้อะไรได้บ้าง
๕. จังหวะเชิงมีจังหวะอย่างไร และใช้ท่าร้ายอย่างไร
๖. นักเรียนรู้จักจังหวะใดบ้างลองปฏิบัติจังหวะนั้นและแสดง
ให้เพื่อนดู
๗. นักเรียนจะประดิษฐ์ท่าทางประกอบประโยคว่า “ฉันคิดถึง
เธอทุก ๆ วัน” อย่างไร

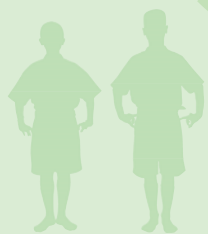
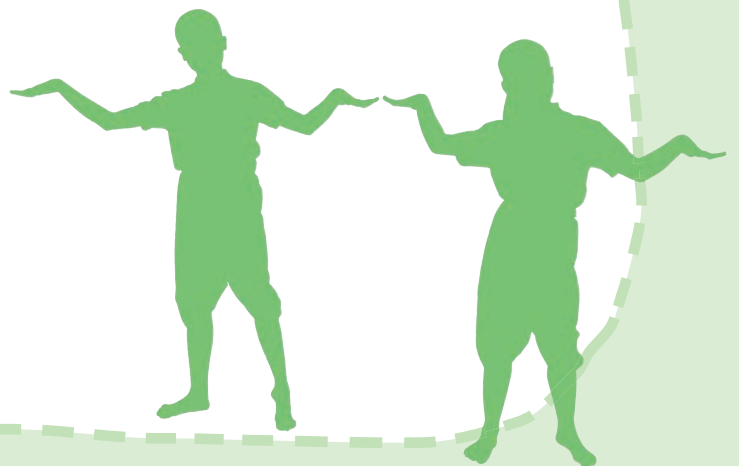

หน่วยที่ ๓ สนุกสนานกับการละเล่น

หลังจากจบหน่วยเรียนนี้ นักเรียนจะ...

๑. เข้าใจที่มาของการละเล่นพื้นบ้านสำหรับเด็ก
๒. เข้าใจวิธีเล่นและกติกาการเล่นบางประเภท
๓. มีส่วนร่วมในการเล่นอย่างสนุกสนาน
๔. เห็นความสำคัญของการละเล่นสำหรับเด็ก

เตรียมความพร้อม

ดูภาพด้านล่างนี้แล้วบอกว่าเป็นการละเล่นที่มีชื่อเรียกว่าอะไร
นักเรียนเคยเล่นการละเล่นเหล่านี้ในชีวิตประจำวันหรือไม่

ที่มาของการละเล่นในชีวิตประจำวัน

การละเล่นของเด็ก ๆ เป็นกิจกรรมที่เด็กทำในเวลาว่าง มีมาตั้งแต่สมัยโบราณยากที่จะบอกว่าเริ่มต้นมาตั้งแต่สมัยใด เพราะการเล่นเป็นการปฏิบัติที่ถ่ายทอดกันมาจากคนรุ่นก่อน โดยการสังเกตจดจำ และเล่นกันต่อ ๆ มา

การเล่นเป็นส่วนหนึ่งของเด็กทุกชาติทุกภาษา และเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของเด็ก จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์น่าจะกล่าวได้ว่าการละเล่นของเด็กไทยมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมา

การเล่นของเด็กในชีวิตประจำวันมีที่มาหลากหลาย เช่น

- เด็กเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ จากธรรมชาติ โดยนำวัตถุสิ่งของรอบตัวมาประกอบการเล่น เช่น กะลามะพร้าว ก้านกล้วยที่ไม่ใช้แล้ว

การเล่นม้่าก้านกล้วย

- การเลียนแบบสัตว์ เช่น งูกินหาง เสือข้ามห้วย
- การเลียนแบบการทำงานของผู้ใหญ่ เช่น ขายของ หม้อข้าวหม้อแกง
- การเลียนแบบการละเล่นของผู้ใหญ่ เช่น มอญซ่อนผ้า

การละเล่นพื้นบ้านที่เด็ก ๆ นิยม

การละเล่นที่เด็ก ๆ ชอบเล่นมีหลายประเภท เช่น **การเล่นจ้่าจี้** เล่นได้ทั้งเด็กชายและเด็กหญิง โดยเฉพาะเด็กเล็ก **วิธีเล่น** เด็กคนหนึ่งเป็นคนจี้มและร้องบทร้อง ส่วนคนอื่น ๆ คว่ามือลงบนพื้น คนจี้มร้องบทร้องพร้อมทั้งใช้นิ้วจี้มลงบนหลังมือของผู้เล่น **กติกา** หากร้องจบที่มีมือคนใด คนนั้นจะต้องช้กมือออก เล่นดังนี้ไปเรื่อย ๆ จนเหลือเพียงมือเดียว จึงเริ่มเล่นใหม่

การเล่นจ้ำจี้

บทร้องประกอบการเล่นมีหลายบท ในที่นี้นักเรียนอาจหัดร้องและเล่น “จ้ำจี้ผลไม้” เพื่อให้รู้จักชื่อผักและผลไม้ที่เรารับประทาน

♪ จ้ำจี้ผลไม้ แต่งไทยแต่งกวาง ขนุนน้อยหน้า พุทรามังคุด
ละมุดลำไย มะเฟืองมะไฟ มะกรูดมะนาว มะพร้าวส้มโอ ฟักแฟง
แตงโม ไชโยโห่ฮิ้ว ♪

จ้ำจี้เป็นชื่อเรียกการละเล่นของภาคกลาง ส่วนภาคอื่นมีชื่อเรียกและบทร้อง แตกต่างกันตามท้องถิ่น

- ภาคเหนือ เรียก ปะเป็มใบพลู
- ภาคใต้ เรียก จุ้มจี้
- ภาคอีสาน เรียก จ้ำมูมี

การเล่นจี้เจ็ยบ เล่นได้ทั้งเด็กชายและเด็กหญิง โดยเฉพาะเด็กเล็ก

วิธีเล่น ผู้เล่นจะนั่งหรือยืนรวมกันเป็นกลุ่ม มีคนหนึ่งคว่ำมือลงระดับสายตาของคนอื่น ๆ ซึ่งจิ้มนิ้วชี้ไว้ใต้ฝ่ามือนั้น ผู้ที่คว่ำมือจะร้องเพลงพอถึงคำสุดท้าย ผู้ที่คว่ำมือจะรีบหุบมือจับนิ้วคนอื่น ๆ ให้ได้

กติกากา ผู้ที่ถูกจับนิ้วได้ถือว่าตาย ต้องมาเป็นผู้คว่ำมือในรอบต่อไป

♪ จี๋จ้อเจี้ยบ มะลมมะเลี้ยบแซ้วบ
ตุ๊กแกไล่จับ ปิดประตูตั้งปั้ง ♪

การเล่นจี๋เจี้ยบ

การเล่นเป่ากบ เป็นการละเล่นที่เด็กชายนิยม โดยมีผู้เล่น ๒ คน

วิธีเล่น ผู้เล่นเลือกยางวงคนละสีแล้ววางไว้ตรงหน้า พอเริ่มเล่นคนหนึ่งจะเป่ายางวงของตนให้ไปซ้อนบนยางวงของฝ่ายตรงข้าม

กติกากา ผู้เล่นจะเป่ายางวงได้รอบละ ๑ ครั้ง หากเป่าไปทับบนยางวงของอีกฝ่ายหนึ่งจะได้ยางเส้นนั้นไป เรียกว่า “กิน”

การเล่นเป่ากบ

การเล่นขี้ม้าส่งเมือง เล่นได้ทั้งเด็กชายและเด็กหญิง แต่ผู้เล่นที่เป็นม้าและคนขี่ม้าควรเป็นเพศเดียวกัน

วิธีเล่น แบ่งผู้เล่นเป็นสองฝ่ายเท่ากัน มีคนกลางหนึ่งคนสมมติว่าเป็นเจ้าเมือง ทั้งสองฝ่ายอยู่ห่างกันประมาณ ๒๐ เมตร ฝ่ายที่เล่นก่อนจะเดินมากระซิบบอกคนใดคนหนึ่งของฝ่ายตรงกันข้ามที่เจ้าเมือง แล้วกลับไปที่เดิม อีกฝ่ายหนึ่งจะเดินมากระซิบบอกกับเจ้าเมืองบ้าง หากชื่อที่กระซิบบอกกันเจ้าเมืองจะร้อง “โป้ง” ผู้ที่ถูกโป้งจะต้องไปเป็นเชลยของอีกฝ่ายหนึ่ง เล่นดังนี้ต่อไปจนกว่าฝ่ายใดจะแพ้

กติกา ฝ่ายที่แพ้จะต้องยอมให้ฝ่ายชนะขี่หลังไปยังที่ต่าง ๆ แล้วแต่จะตกลงกัน

การเล่นขี้ม้าส่งเมือง

การเล่นงูกินหาง เป็นการเล่นเลียนแบบพฤติกรรมของงูที่เลื้อยส่ายไปมา เล่นได้ทั้งเด็กชายและเด็กหญิง

วิธีเล่น สมมติเด็กคนหนึ่งเป็นพ่องู อีกคนเป็นแม่งู ที่เหลือเป็นลูกงู ลูกงูจะจับเอวแม่งูและจับต่อ ๆ กันเป็นแถวยาว พ่องูและแม่งูพูดโต้ตอบกัน โดยมีลูกงูร้องรับ พร้อมกับทำท่าตามคำพูด เช่น

♪ พ่องู : แม่กูเอ๋ย กินน้ำบ่อไหน
 แม่กู : กินน้ำบ่อทราย
 ลูกกู : ย้ายไปก็ย้ายมา (ลูกกูทำท่าเดินย้ายไปย้ายมาโดย
 ไม่ให้หลุดจากแถว) ♪

กติกา เมื่อโต้ตอบกันไปจนจบพ่องูจะวิ่งไล่จับลูกกูให้มาอยู่ฝ่ายของตน ถ้าจับได้หมดพ่องูจะชนะ และจบการเล่นในรอบนั้น

การเล่นงูกินหาง

กิจกรรม

การเล่นตีจับ

จำนวนผู้เล่น ไม่จำกัดจำนวน

วิธีเล่น แบ่งเป็น ๒ ฝ่ายเท่า ๆ กัน และจับไม้สั้นไม้ยาวว่าใครจะเริ่มตีก่อน ฝ่ายที่ตีก่อน เริ่มเล่นโดยเลือกพวกของตนคนหนึ่งเป็นคนเข้าไปตี คนที่จะออกเสียง “ตี” หรือ “หิ่ม” เข้าไปในแดนฝ่ายตรงข้าม ในขณะที่เดียวกันฝ่ายตรงข้ามต้องคอยยึดตัวไม่ให้กลับเข้าแดนของตนได้ จนกว่าจะขาดเสียงผู้นั้นต้องมาเป็นเชลยของ

ฝ่ายตรงข้าม แต่ถ้าสามารถหนีกลับเข้าแดนตนได้ คนที่ถูกแตะจะ
ก็คนก็ต้องไปเป็นเชลย เมื่อมีฝ่ายของตนเป็นเชลย ผู้ที่ดีคนต่อ
ไปต้องพยายามช่วยพวกของตนกลับมาให้ได้ ฝ่ายตรงข้ามต้องคอย
กันไม่ให้แตะกันได้ ถ้าแตะกันได้ เชลยจะได้กลับแดนของตน เล่นกัน
เช่นนี้จนกว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะหมดตัวผู้เล่นก่อน ฝ่ายชนะมีสิทธิ์จะ
ให้ฝ่ายแพ้ทำอะไรก็ได้

สรุป

การละเล่นพื้นบ้านของเด็กมีมาแต่โบราณ จากการปฏิบัติจดจำ
และถ่ายทอดกันมา ที่มีหลักฐานปรากฏคือมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย การ
ละเล่นส่วนใหญ่มาจากการสังเกตและเลียนแบบสิ่งต่าง ๆ รอบตัว
และนำมาเล่นกันเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน

คำถามและกิจกรรมท้ายหน่วยเรียน

๑. การละเล่นของเด็กมีหลักฐานมาตั้งแต่สมัยใด
๒. ยกตัวอย่างการละเล่นที่นักเรียนชอบเล่น ๓ อย่าง
๓. การเล่นจี่เจียบเป็นการฝึกความสามารถด้านใด
๔. การเล่นงูกินหางเน้นในด้านใด
๕. นักเรียนคิดว่าได้ประโยชน์อะไรบ้างจากการเล่นกับเพื่อน ๆ

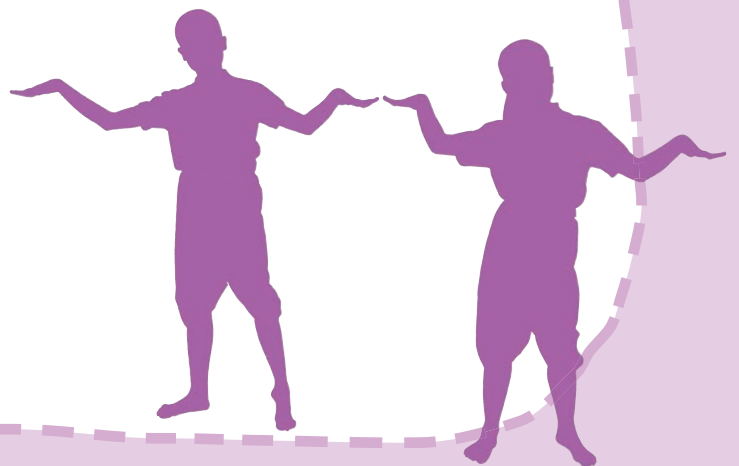

หน่วยที่ ๔ มารยาทดีงาม

หลังจากจบหน่วยเรียนนี้ นักเรียนจะ...

๑. มีส่วนร่วมในการชมการแสดง
๒. ระบุมารยาทในการชมการแสดง
๓. แสดงมารยาทที่เหมาะสมในการชมการแสดง
๔. หลีกเลียงมารยาทที่ไม่เหมาะสมในการชมการแสดง
๕. บอกประโยชน์ของการชมการแสดง

เตรียมความพร้อม

นักเรียนทราบใหม่ว่า มารยาทเป็นพฤติกรรมที่ดีงามแสดงออกทางกายวาจาที่สะท้อนออกมาจากจิตใจ เป็นข้อปฏิบัติของบุคคลที่แสดงต่อผู้อื่น

ดูภาพด้านล่างนี้แล้วอภิปรายว่ามารยาทที่ดีในการชมการแสดงมีอะไรบ้าง

มารยาทในการชมการแสดงนาฏศิลป์ไทย

ผู้ชมมีความสำคัญมากต่อการแสดง โดยเฉพาะการแสดงนาฏศิลป์ไทย เพราะมีส่วนช่วยในการอนุรักษ์นาฏศิลป์ไทย การชมการแสดงผู้ชมจะต้องมีมารยาทในการชมขณะทำการแสดง เพื่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินและมีอารมณ์ร่วมกับผู้แสดงนั่นเอง

มารยาทที่ควรปฏิบัติในการชมการแสดง

- ชมการแสดงด้วยความตั้งใจ มีสมาธิในการชม
- ให้ความสำคัญกับการแสดง เช่น การปรบมือ หัวเราะ เพื่อสร้างขวัญให้ผู้แสดงมีกำลังใจในการแสดง
- แต่งกายสุภาพเรียบร้อย ให้เหมาะสมกับสถานที่ เพื่อเป็นการให้เกียรติแก่สถานที่และผู้แสดง
- ควรไปถึงก่อนการแสดงเริ่มเล็กน้อย เพื่อเตรียมตัวศึกษารายละเอียด
- อ่านเอกสารประกอบการแสดงเพื่อให้เข้าใจการแสดงมากยิ่งขึ้น
- ปฏิบัติตามกฎระเบียบของสถานที่ เช่น ไม่ทิ้งเศษขยะ บริเวณที่นั่ง หรือไม่นำเครื่องดื่ม อาหารเข้าไปในสถานที่แสดง เป็นต้น

มารยาทที่ไม่ควรปฏิบัติ

- พูดคุยกับเพื่อนตลอดเวลาที่ชมการแสดง หรือส่งเสียงดัง รบกวนการชม ทำให้ผู้ชมท่านอื่นเสียสมาธิ
- ลุกเดินไปมาขณะที่ชมการแสดง เป็นการสร้างความวุ่นวาย ทำลายสมาธิของผู้ชมท่านอื่น
- รับประทานขนม เครื่องดื่ม ของขบเคี้ยว
- แอ่งกันซื้อตั๋วหรือแอ่งกันเลือกที่นั่ง ในกรณีที่บัตรชมการแสดงไม่มีเลขที่นั่ง
- วิจารณ์การแสดงของผู้แสดงในทางที่ไม่ดี โห่ฮาเมื่อไม่พอใจ หรือขว้างปาข้าวของใส่ผู้แสดง
- เล่นกันกับเพื่อน
- ไม่ให้ความร่วมมือกับผู้จัดการแสดง
- ลุกออกจากสถานที่ชมก่อนการแสดงจบ

ประโยชน์จากการชมนาฏศิลป์ไทย

- การชมนาฏศิลป์ไทยมีประโยชน์กับเราหลายประการ เช่น
- ได้รับสาระความรู้เพิ่มเติมในเรื่องนาฏศิลป์ไทย
 - มีคติสอนใจสอดแทรกในเนื้อเรื่องที่แสดง สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้
 - ได้รับรู้ถึงเรื่องราวชีวิตที่สอดแทรกอยู่ในการแสดง
 - ได้รับความสนุกสนาน และเพลิดเพลิน
 - สามารถนำเรื่องราวที่ได้รับชมไปเล่าเพื่อแบ่งปันความรู้ให้กับเพื่อน ๆ หรือผู้อื่นได้

สรุป

ผู้ชมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการแสดง ดังนั้นผู้ชมควรมี มารยาทที่ดีในการชม คือชมอย่างมีสมาธิ ไม่รบกวนการชมของ ผู้อื่น ปรบมือให้กำลังใจผู้แสดงและหลีกเลี่ยงมารยาทที่ไม่เหมาะสม

คำถามและกิจกรรมท้ายหน่วยเรียน

๑. เล่าเรื่องการแสดงที่นักเรียนชื่นชอบ ๑ อย่าง
๒. อภิปรายกับเพื่อนว่านักเรียนเคยพบเห็นผู้ชมที่แสดงมารยาท ไม่ดีในการชมการแสดงหรือไม่ ผู้ชมเหล่านั้นแสดงพฤติกรรมอย่างไร
๓. ระหว่างชมการแสดง หากมีคนพูดคุยกันทางโทรศัพท์มือถือ นักเรียนจะรู้สึกอย่างไร
๔. แบ่งกลุ่ม ช่วยกันสรุปเรื่องมารยาทในการชมการแสดง ที่ดีที่ควรปฏิบัติ
๕. บอกประโยชน์จากการชมการแสดงที่นักเรียนได้รับ

บรรณานุกรม

คณาจารย์ชมรมเด็ก. **การละเล่นของเด็กไทย.** กรุงเทพฯ :
สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕.

ด้อยตึง (นามแฝง). **เล่นสนุกเล่นแบบไทย.** กรุงเทพฯ :
นานมีบุ๊คส์, ๒๕๔๒.

รุ่งนภา ทิมหาญ. **การละเล่นเด็กไทย.** กรุงเทพฯ :
พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : ภูมิปัญญา, ๒๕๔๘.

วิเชียร เกษประทุม. **๑๐๐ การละเล่นของเด็กไทย.** กรุงเทพฯ :
พัฒนาศึกษา, มปป.

สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง เล่ม ๓. กรุงเทพฯ :
มูลนิธิสารานุกรม ธนาคารไทยพาณิชย์, ๒๕๔๒.

สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง เล่ม ๑๒. กรุงเทพฯ :
มูลนิธิสารานุกรม ธนาคารไทยพาณิชย์, ๒๕๔๒.

สุภัคดี อนุกุล. **การละเล่นพื้นบ้านภาคกลาง-ภาคตะวันตก.**
กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕.

คณะผู้จัดทำ

ผู้ตรวจต้นฉบับ

นางฉวีวรรณ นุชนวล

คณะผู้เขียนและเรียบเรียงต้นฉบับ

นางนฤมล ชันล้มฤทธิ

นางนันทา น้อยนิตย์

นางสาวสุนทรี จำศิลป์

นางสาวจรรววรรณ คงขุนเทียน

คณะผู้จัดทำต้นฉบับ

นางจิราลักษณ์ ตีดาษ

นางสาวชณิษฐ์ สุธรรมรักษ์

บรรณาธิการกิจ

นางศรารัตน์ ลีไพบูลย์

นายพินิจ สุชะลันดี

นายชูเกียรติ เกิดอุดม

นายไพฑูรย์ บุญภานนท์

นางประไพศรี สงวนวงศ์

นางจิราลักษณ์ ตีดาษ

นางสาวชณิษฐ์ สุธรรมรักษ์

คณะผู้จัดทำปกและภาพประกอบ

นางสาวพัทธนันท์ ชัดติยะมาน

